

Świecka a kanoniczna autentyczna wykładnia prawa

Secular versus canonical authentic interpretations of the law

ROBERT PISZKO*

 <https://orcid.org/0000-0002-7113-4327>

Streszczenie: W polskiej nauce prawa określenie różnych typów wykładni ze względu na jej moc wiążącą prowadzi do wyróżnienia wykładni autentycznej, wykładni legalnej (wykładnia wiążąca, jeśli prawo tak stanowi), operatywnej i doktrynalnej. Jeśli rezultat wykładni wiąże w określonym zakresie, to zbędne jest realizowanie zabiegów merytorycznych, które z kolei określa druga typologia. W jej ramach wyróżnia się wykładnię językową (w tym literalną), systematyczną, systemową, funkcjonalną, rozszerzającą, zwężającą, historyczną, prawnoporównawczą. Podobnie jest w nauce prawa kanonicznego, chociaż w kanonistyce inaczej traktuje się różne rodzaje wykładni prawa. Tak właśnie jest w przypadku wykładni autentycznej, która w ujęciu kanonicznym ściśle łączy się z wykładnią legalną, podczas gdy w nauce świeckiej relacja tych dwóch rodzajów wykładni jest odmienna. Właśnie wykładnia autentyczna, a z konieczności również wykładnia legalna i operatywna, jest przedmiotem tego opracowania. Jego celem jest uchwycenie różnic w zakresie roli świeckiej i kanonicznej wykładni autentycznej w praktyce wykładni prawa i sformułowanie wniosków *de lege ferenda* dla inspirowanej kanonicznym ujęciem nowej koncepcji tej wykładni w prawie świeckim. Koncepcja ta zakłada, że zapewnienie uznawania mocy wiążącej wykładni autentycznej realizowanej przez podmiot, który dany przepis ustanowił, wymaga stworzenia instytucjonalnego zorganizowania jej stosowania i uznawania za wiążącą.

Słowa kluczowe: wykładnia autentyczna; *interpretatio authentica*; wykładnia legalna; wykładnia operatywna; prawo kanoniczne

Abstract: In Polish legal science, the identification of different types of interpretation in terms of their binding force highlights the distinction between authentic interpretation, valid interpretation (interpretation that is binding if the law indicates it is binding), operative interpretation and doctrinal interpretation. If the result of an interpretation is binding to an extent, it is unnecessary to implement substantive treatments defined by another typology that distinguishes between linguistic (including literal), systematic, systemic, functional, dilatory, narrowing, historical and legal comparative types of interpretation. Although the same is true in the study of canon law, the canonists treat various types of legal interpretations differently. This is the case for authentic interpretation, which, in canonical terms, is closely connected to valid interpretations of the law. The relationship between the two kinds of interpretation is different in secular science. The current study focuses on authentic interpretation and thus also valid interpretation and operative interpretation. It aims to grasp the differences in the roles that secular and canonical authentic interpretations play in the practice of law interpretation and to formulate *de lege ferenda* conclusions for a canonically inspired conception of this interpretation in secular law. This concept assumes that the recognition of the binding force of an authentic interpretation implemented by the legislator requires a specific institutional framework.

Key words: authentic interpretation; *interpretatio authentica*; valid interpretation of the law; operative interpretation; canon law

Wprowadzenie. Metoda badawcza

Pojęcie wykładni prawa można ujmować w różnych kategoriach, w zależności od tego, do jakiego zjawiska będziemy odnosić „wykładnię prawa”.

Tylko w polskiej nauce świeckiej wyróżnia się trzy typy koncepcji wykładni prawa¹. Skrótowno nazwiemy je typami: analitycznym, hermeneutycznym, argumentacyjnym².

* Dr hab., prof. US, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Szczeciński, ul. Narutowicza 17a, 70-240 Szczecin, e-mail: robert.piszko@usz.edu.pl.

¹ Nieco inaczej typy koncepcji wykładni prawa określają kanoniści, zob. Kroczyński 2005, 24–32.

² Szerzej zob. Zieliński 2017, 64–66.

W ramach tych trzech typów z kolei wyróżnia się chronologicznie (nazwy skrótowe): tradycyjną koncepcję wykładni prawa E. Waśkowskiego³, konstrukcyjną koncepcję wykładni prawa S. Frydmana (Czesława Nowińskiego)⁴, semantyczną intensjonalną (klaryfikacyjną) koncepcję wykładni prawa J. Wróblewskiego⁵, semantyczną ekstensjonalną (logiczną) koncepcję wykładni prawa J. Woleńskiego⁶, derywacyjną koncepcję wykładni prawa Z. Ziemińskiego, rozwiniętą następnie przez M. Zielińskiego⁷, prawniczą koncepcję interpretacji humanistycznej L. Nowaka i J. Kmity⁸, komputacyjną koncepcję wykładni prawa F. Studnickiego⁹, poziomową koncepcję wykładni prawa R. Sarkowicza¹⁰, walidacyjną wersję koncepcji derywacyjnej¹¹, szereg hermeneutycznych i innych ujęć koncepcji wykładni prawa w Polsce¹².

Każda z tych koncepcji pozwala na ujęcie relacji pomiędzy wykładnią świecką a kanoniczną. Wymagałoby to jednak uwzględnienia m.in. typu, charakteru koncepcji – pragmatycznego czy apragmatycznego, opisowego rodzaju koncepcji albo rodzaju normatywnego ujęcia, jej „kompletności”, przedmiotu wykładni prawa¹³. Zdaniem autora niniejszego opracowania żadna z tych koncepcji nie uwzględnia łączności zjawiska wykładni i stosowania prawa. Będzie to więc za każdym razem ściśle określone ujęcie teoretyczne wymagające obszernego opracowania monograficznego. Szereg założeń, które musiałyby być poczynione w celu uzyskania takiej relacji, tworzyłyby w istocie nową rzeczywistość kanoniczną prowadzącą do pominięcia relacji możliwych do określenia przy użyciu prostszej, a dzięki temu bardziej użytecznej definicji wykładni prawa.

Ponieważ w artykule chodzi jedynie o relację pomiędzy świecką a kanoniczną wykładnią autentyczną¹⁴, powinno wystarczyć przyjęcie pojęcia terminu „wykładnia prawa” godzącego naukę świecką i kanoniczną w zakresie realizowanego opracowania. Przejmujemy więc na potrzeby poniższej analizy, że wykładnia prawa to operacja myślowa, w toku której ustalamy komu, w jakich okolicznościach, jakie postępowanie jest nakazane czy zakazane. W ten sposób uwzględnimy odróżnienie przepisu prawnego od prawnej normy postępowania, a więc wypowiedzi zwracającej uwagę na to, że użycie prawa wymaga właśnie dokonania ustaleń co do określonych wcześniej elementów syntaktycznych normy postępowania. Ujęcie to nie jest jedyne – tak w nauce świeckiej, jak

³ Waśkowski 1936.

⁴ Frydman 1936; Moś 1987.

⁵ Wróblewski 1959.

⁶ Woleński 1972.

⁷ Zieliński 1972; Zieliński 2017; Ziemiński 1966.

⁸ Nowak 1973; Kmity, Nowak 1968.

⁹ Studnicki 1985.

¹⁰ Sarkowicz 1995.

¹¹ Leszczyński 2001; Leszczyński 2009.

¹² Zieliński 2017, 84–87.

¹³ Tylko dwie świeckie koncepcje mają w pełni operatywny (potencjalnie użyteczny) charakter – semantyczna i derywacyjna, inne uwzględniają określone aspekty problematyki wykładni prawa. Szerzej o uwarunkowaniach koncepcji wykładni prawa zob. Zieliński 2017, 43–66.

¹⁴ Opracowanie odnosi się do polskiego prawa i polskich świeckich koncepcji naukowych, uwzględnia wybraną polską i światową literaturę kanonistyczną oraz rozstrzygnięcia prawodawcy kanonicznego.

i w kanonistyce – ale umożliwia dalsze rozważania¹⁵. Relacja pomiędzy wykładnią świecką i kanoniczną jest odrębnym, obszernym zagadnieniem¹⁶.

Wydaje się, iż wyróżnienie poszczególnych typów wykładni prawa w nauce świeckiej ma charakter zabiegu dydaktycznego, którego celem jest zapoznanie studenta z faktycznie realizowanym w praktyce sposobem dokonywania wykładni prawa. Jednocześnie jednak następuje w ten sposób doprecyzowanie treści pojęcia wykładni prawa. Określenie różnych typów wykładni ze względu na ich moc wiążącą prowadzi do wyróżnienia wykładni autentycznej, wykładni legalnej, operatywnej i doktrynalnej, co zwraca uwagę na to, jaka wykładnia wiąże w danym zakresie, co w konsekwencji czyni zbędnym realizowanie zabiegów merytorycznych. Te ostatnie z kolei podkreśla druga typologia, w ramach której wyróżnia się wykładnię językową (w tym literalną), systematyczną, systemową, funkcjonalną (celowościową, teleologiczną), rozszerzającą, zwężającą, historyczną, prawnoporównawczą.

Przedmiotem tego opracowania będzie analiza lingwistyczna poglądów i uregulowań dotyczących wykładni autentycznej i z konieczności wykładni legalnej i operatywnej – wykładnia autentyczna, tak w nauce świeckiej, jak i w kanonistyce, zwykle łączona jest w jakiś sposób z wykładnią legalną i operatywną. W opracowaniu problematyka powyższa zostanie przedstawiona w dwóch ciągach instrumentalnych, których konkluzje będą odrębne, ale też będą się uzupełniać, tworząc całość.

W ramach pierwszego ciągu instrumentalnego realizowane będą ustalenia pojęciowe odnoszące się do treści pojęć terminów¹⁷: wykładnia autentyczna, wykładnia legalna i wykładnia operatywna, w nauce świeckiej oraz w kanonistyce.

Drugi ciąg instrumentalny będzie dotyczył zagadnień instytucjonalnych związanych z ukształtowaniem organizacji zapewniającej uznawanie wiążącej mocy wykładni autentycznej legalnej czy operatywnej. Potencjalnie¹⁸ bowiem rola wykładni autentycznej może być uzależniona nie tylko od kwestii ściśle pojęciowych. Zupełnie inaczej wygląda ustalanie pojęcia wykładni autentycznej (legalnej, operatywnej) w przypadku istnienia regulacji w tym zakresie (jak w prawie kanonicznym), a inaczej w przypadku jej braku (jak w prawie świeckim). Jeśli obowiązują przepisy precyzujące pojęcie określonego rodzaju wykładni prawa, treść takiego pojęcia ustala się w oparciu o treść tych przepisów. Dokonywane w tym zakresie ustalenia doktrynalne są już ukierunkowane. Tam, gdzie takiej regulacji nie ma, pojęcia te powstają (są wypełniane treścią) wyłącznie w ujęciu doktrynalnym. Jeszcze inaczej jest w przypadku powołania struktury organizacyjnej uwzględniającej uregulowania w zakresie np. wykładni autentycznej (jak w prawie kanonicznym). W tym ostatnim przypadku instytucja wykładni autentycznej staje się instytucją prawną obowiązującego prawa¹⁹. W przypadku braku takiej struktury (jak w prawie polskim) doktrynalne poglądy, np. na temat wykładni autentycznej, mają charakter prywatnych

¹⁵ Założenie to wydaje się trafne – powstało w oparciu o wyniki kilkudziesięcioletnich badań autora zarówno nad wykładnią prawa świeckiego, jak i kanonicznego.

¹⁶ Piszko, Zieliński 2004.

¹⁷ W tym opracowaniu uwzględniłam utrwaloną w polskiej, świeckiej teorii prawa konwencję, w której odróżnia się termin i jego pojęcie, czyli znaczenie.

¹⁸ W sposób graniczący z pewnością.

¹⁹ Rozumianą jako zespół funkcjonalnie ze sobą powiązanych norm. Pojęcie instytucji prawnej jest elementem świeckiej kultury prawnej i zdaniem autora tego opracowania nie wymaga przywoływania źródła jego pochodzenia.

wskazówek, jak się powinno tę wykładnię pojmować. Byłoby inaczej, gdyby w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej²⁰ znalazł się przepis o treści analogicznej jak w prawie kanonicznym – kan. 16 Kodeksu Prawa Kanonicznego²¹.

Wydaje się przy tym, że ujęcie kanonicznej wykładni autentycznej może być obiecujące dla innego niż dotychczasowe ukształtowania tej instytucji prawnej w prawie świeckim. Powyższe względy i waga tej wykładni usprawiedliwiają więc podjęcie rozważań we wskazanym zakresie.

1. Świecka wykładnia autentyczna, legalna i operatywna

W świeckiej doktrynie prawniczej uważa się, że wykładnia autentyczna jest dokonywana przez podmiot, który dany przepis ustanowił²². Zwykle jest to organ państwowy albo samorządowy. Moc wykładni autentycznej jest potencjalnie taka sama jak moc aktu normatywnego, który był przedmiotem wykładni²³. Wykładnia autentyczna w prawie świeckim ma być wykładnią, która wiąże adresatów aktu normatywnego. Wykładni autentycznej nie przeciwstawia się wykładni prywatnej (niezobowiązującej) tylko wykładnię dokonywaną przez podmiot, który nie jest twórcą danego aktu normatywnego. Przykładem tak rozumianej wykładni autentycznej w prawie świeckim mogą być objaśnienia do niektórych przepisów podatkowych zamieszczane pod tekstem aktu normatywnego lub w formie załącznika do tekstu tego aktu²⁴. Niewątpliwie to ujęcie wykładni autentycznej jest także usprawiedliwione ze względów prakseologicznych i zdroworozsądkowych – to twórca najlepiej zna swój tekst i jego sens. Przyjmuje się więc, że każdy organ, który jest upoważniony do wydawania przepisów prawnych, jest też upoważniony do prawnie wiążącego interpretowania wydanych przezeń przepisów (wykładnia legalna autentyczna). Wykładnia autentyczna spełnia w przybliżeniu taką samą funkcję jak definicje legalne zawarte w interpretowanym tekście prawnym²⁵.

W istocie jednak zróżnicowanie poglądów na temat wykładni autentycznej w nauce świeckiej jest dużo bardziej złożone. W piśmiennictwie zagadnienie wykładni autentycznej rodzi szereg kontrowersji²⁶. Często już samo wprowadzenie do systemu prawnego ograniczeń autonomii sędziego w postaci wykładni autentycznej poddawane jest krytyce²⁷. Ponieważ zagadnienie to nie jest przedmiotem świeckiej regulacji prawnej, pojęcie wykładni autentycznej legalnej i operatywnej budowane jest w doktrynie prawniczej. Konstruowanie treści tego pojęcia realizowane jest w oparciu o założenia dotyczące racjonalnego prawodawcy. W polskiej świeckiej teorii prawa koncepcja ta występuje

²⁰ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. poz. 483 z późn. zm., dalej: Konstytucja RP.

²¹ „Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus” [25.01.1983]. 1983. *Acta Apostolicae Sedis* 75(cz. 2): 1–317, dalej: KPK.

²² Piekarczyk, Tkacz 2023, 9.

²³ Tamże; Piszko 2001, 69; Piszko, Zieliński 2004, 141.

²⁴ Objasnienia takie zamieszczono na przykład w rozporządzeniu Ministra Finansów z dnia 23 grudnia 2019 r. w sprawie prowadzenia podatkowej księgi przychodów i rozchodów, Dz. U. poz. 2544.

²⁵ Łopatka 2000, 208.

²⁶ Piekarczyk, Tkacz 2023, 9.

²⁷ Endicott 2020, 6–23.

w założycielskim wariancie poznańskim i krytycznym wobec tej pierwszej wariacie toruńskim²⁸. Istotą tego sporu jest podejście do zakresu władzy, jaki prawnicy chcą mieć nad tekstem prawnym, który po ogłoszeniu i wejściu w życie traci kontrakt z faktycznym, realnym prawodawcą²⁹.

Przedstawione poniżej ujęcia wykładni autentycznej mają więc charakter doktrynalny i w ten sposób prywatny. Autorzy podejmujący problematykę wykładni autentycznej, legalnej i operatywnej proponują określone egzemplifikacje założeń dotyczących racjonalnego prawodawcy. Pełnią więc rolę prawodawcy doktrynalnego, zastępując w ten sposób prawodawcę faktycznego (realnego). Poglądy dotyczące wykładni autentycznej, legalnej oraz operatywnej ujęto w typy. Dla każdego typu wybrano reprezentatywne dla niego opracowanie. Przedmiotem tego artykułu nie jest jednak analiza tych ujęć, ale określenie sytuacji powstającej w wyniku istnienia w nauce świeckiej tak wielu różnych typów podglądów na temat wykładni autentycznej, legalnej i operatywnej, ponieważ to taka sytuacja tworzy podstawę (punkt wyjścia) do porównania roli (statusu prawnego) tych rodzajów wykładni w nauce świeckiej i w kanonistyce.

W pierwszym z ujęć wykładnia autentyczna nie zawsze jest dokonywana przez podmiot, który dany przepis ustanowił. „Wykładnia dokonywana przez ten sam organ, który wydał interpretowany tekst normatywny, to wykładnia autentyczna. Uważa się, że ma ona charakter powszechnie obowiązujący. Nie jest ona zjawiskiem częstym”³⁰.

Kolejna autorka twierdzi, że wykładnia prawodawcy to tzw. wykładnia autentyczna. *Ex autoritate* ustala on, co jest poprawnym rozumieniem tekstu prawnego³¹. Wykładnie autentyczna i delegowana ogólna nazywane są wykładniami legalnymi oraz uważa się, że wykładnia legalna to wykładnia formalna, czyli dokonywana przez upoważnione do tego organy w granicach ich kompetencji³².

Wykładnia jest autentyczna, gdy jej autorem jest organ państwowy, który ustanowił dany akt normatywny. Jej wynik ma moc powszechnie obowiązującą. Ten rodzaj wykładni może być zawarty w tym samym akcie normatywnym, w którym jest zawarta interpretowana norma, bądź w innym późniejszym akcie równorzędnym. Tego rodzaju interpretacje mają zwykle charakter definicji ustawowych³³.

Najsilniejszym podmiotowo zakresem mocy dysponuje tzw. wykładnia legalna, którą współcześnie jest tzw. wykładnia autentyczna. Wykładnia autentyczna jest dokonywana przez ten sam podmiot, który ustanowił dany przepis [...] i faktycznie stosowana bywa do rozporządzeń i innych aktów (np. prawa wewnętrznego). [...] Swoistego charakteru wykładni autentycznej (nazwijmy ją wykładnią równoległą) nabierają te wszystkie przypadki, w których ustawodawca, stanowiąc dany akt prawodawczy, już w jego tekście zawiera tzw. definicje legalne, z których odtwarza się normy nakazujące używania określonego zwrotu w takim to a takim znaczeniu [...]”³⁴.

²⁸ Bator 2020, 24–33.

²⁹ Kwestia ta jest oczywista w świeckiej teorii prawa, w kanonistyce jest inaczej, stąd krótkie przybliżenie problematyki. Należy jednak podkreślić, że w kanonistyce dostrzega się rolę prawodawcy doktrynalnego (doktryny prawniczej) w kształtowaniu pojęć rozpatrywanych terminów. Zob. Kroczyk 2017.

³⁰ Wronkowska, Ziemiński 2001, 160 i nast.

³¹ Jabłońska-Bonca 1996, 155.

³² Tamże, 155–156.

³³ Krukowski 2004, 148; Seidler, Groszyk, Pieniążek 2003, 183.

³⁴ Zieliński 2017, 60.

Zdaniem innych autorów wiążącej wykładni prawa mogą dokonać organy władzy publicznej, które ustanowiły interpretowane akty normatywne (tzw. wykładnia autentyczna), przede wszystkim w związku z niejasnościami i wątpliwościami powstałymi w toku interpretowania danych przepisów przez organy stanowiące prawo. Rezultaty wykładni autentycznej oraz wykładni legalnej wiążą wszystkie podmioty, które są adresatami zawartych w interpretowanych przepisach uprawnień i obowiązków (w odróżnieniu od wykładni praktycznej – wiążącej jedynie podmioty uczestniczące jako strony w danym procesie stosowania prawa, a także organy wydające w tej sprawie decyzje stosowania prawa)³⁵.

Według E. Kustry wykładnia autentyczna jest to wykładnia dokonywana przez prawodawcę. Moc prawna tej wykładni jest równa mocy prawnej aktu normatywnego, w którym zawarta jest norma poddana interpretacji³⁶.

Lech Morawski twierdzi, że wykładnia autentyczna, podobnie jak wykładnia legalna, ma charakter abstrakcyjny i nie wiąże się z rozstrzyganiem indywidualnych spraw. Tradycyjnie uważa się, że wykładnia autentyczna ma moc prawną równą mocy interpretowanego aktu normatywnego. Pogląd ten nie wydaje się słuszny. Moc wiążąca wykładni wynika bowiem zawsze z postanowień prawa i nie zależy od tego, kto dokonał interpretacji danego przepisu³⁷.

Podsumowanie występujących w nauce świeckiej różnych poglądów na temat wykładni autentycznej zawiera opracowanie S. Piekarczyka i S. Tkacza pt. *Wykładnia autentyczna w świetle nauki o wykładni prawa*³⁸. Według tych autorów wykładnia autentyczna w nauce występuje w ujęciu pragmatycznym (działanie w ramach przedsięwzięcia przewidzianego prawem), apragmatycznym (rezultat działania wiążący/niewiążący), pozapragmatycznym (narzędzia interpretacyjne) i pragmatycznym pozainstytucjonalnym (działanie poza ramami prawem przewidzianego oficjalnego przedsięwzięcia)³⁹. Autorzy słusznie twierdzą, że ich ujęcie ma charakter projektujący. Nie odbiera mu to jednak charakteru obiecującej nowości.

W ujęciu pragmatycznym, wariacie instytucjonalnym wykładnia autentyczna to działanie organu, który ustanowił dany akt prawotwórczy, polegające na ustalaniu znaczenia określonego tekstu prawnego, w przedsięwzięciu przewidzianym prawem, lecz odrębnym od stanowienia prawa. W wariacie pozainstytucjonalnym natomiast działanie takie odbywa się poza ramami prawem przewidzianego, oficjalnego przedsięwzięcia. Ujęcie to zbliżone jest definicyjnie do pojęcia „wykładnia” w znaczeniu pragmatycznym, gdy działanie organu łączy się z wątpliwościami dotyczącymi znaczenia tekstu prawnego będącego jego przedmiotem. W ujęciu apragmatycznym „wykładnia autentyczna” to wiążący albo niewiążący rezultat działania organu, który dany akt prawotwórczy ustanowił. W orzecznictwie rezultat ten wiązany jest zarówno z przedsięwzięciem, jakim jest stanowienie prawa, jak i odrębnym od stanowienia prawa. W ujęciu pozapragmatycznym pojęcia „wykładnia autentyczna” stanowi nazwę zbiorczą dla różnego rodzaju narzędzi

³⁵ Korybski, Leszczyński, Pieniążek 2007, 167.

³⁶ Kustra 1997, 137.

³⁷ Morawski 2010, 35.

³⁸ Piekarczyk, Tkacz 2023.

³⁹ Tamże, 33–34.

interpretacyjnych, a więc jest jednym z podzbiorów ogólniejszego zbioru obejmującego wykładnię w znaczeniu pozapragmatycznym. Narzędzia interpretacyjne stanowią ślady zostawione przez prawodawcę w procesie stanowienia prawa i w tym sensie orzecznictwo wiąże działanie tego organu z wykładnią uchwalanego przez niego tekstu prawnego. Ich wykorzystanie ma jednak związek ze stosowaniem prawa i w tym przejawia się ich praktyczna użyteczność⁴⁰.

Problematyka mocy wiążącej łączy wykładnię autentyczną z wykładnią legalną. Samo występowanie dwóch nazw: „wykładnia legalna” i „wykładnia autentyczna” zdaje się prakseologicznie usprawiedliwić wniosek, że wykładnia autentyczna nie jest tożsama z wykładnią legalną i dlatego znaczenie obu terminów winno się różnić. Jest to osiągalne, jeśli przyjmie się, że wykładnia autentyczna jest to wykładnia dokonywana przez podmiot, który dany przepis ustanowił i dlatego ma moc tego przepisu, a wykładnia legalna – to wykładnia wiążąca powszechnie, niezależnie od tego, kto ustanowił przepis.

Wykładnia legalna – podobnie jak w przypadku wykładni autentycznej – jest ujmowana w zaskakująco wielu wersjach. W nauce spotykane jest ujęcie wykładni legalnej jako terminu zakresowo nadrzędnego nad pojęciem wykładni autentycznej (a także delegowanej)⁴¹, a więc przez wykładnię legalną rozumie się wszelkie rodzaje wykładni, którym przypisuje się moc wiążącą (wykładnia legalna *sensu largo*)⁴². W ten sposób wykładnia autentyczna ma być jednym z przejawów wykładni legalnej. Wykładnia legalna, która nie jest autentyczna, jest wykładnią legalną delegowaną (opartą na kompetencji do interpretowania określonego aktu wydanego przez inny organ)⁴³.

Inna grupa autorów odróżnia wykładnię autentyczną od legalnej⁴⁴. Kryterium różnienia jest to zwykle kryterium podmiotu uprawnionego do dokonywania wykładni. Wykładnię autentyczną wiąże się z prawodawcą. Wykładnia legalna jest natomiast wykładnią dokonywaną przez inny uprawniony podmiot. W literaturze prawniczej wskazuje się, że wykładnia legalna „[...] to typ wykładni dokonywany przez upoważniony do tego przepisami prawa organ państwa”⁴⁵.

Kolejni autorzy twierdzą, że wykładnia legalna to wykładnia dokonywana przez podmiot (zazwyczaj organ państwowy), który – mimo że danego aktu nie wydał – jednak posiada wyraźnie określoną kompetencję do tego rodzaju działań. Przez wykładnię legalną rozumie się też wykładnię dokonywaną przez organ, któremu przepisy prawne nadają kompetencję do ustalania wykładni o mocy powszechnie obowiązującej. W pewnych przypadkach „[...] przepisy konstytucyjne mogą przyznawać jakiemuś organowi kompetencje do dokonywania powszechnie wiążącej interpretacji wszelkich ustaw”⁴⁶.

Twierdzenia dotyczące pojęcia wykładni autentycznej i wykładni legalnej pochodzą głównie z podręczników ze wstępu do prawoznawstwa, względnie do teorii prawa. Autorzy nie wykazują w nich pochodzenia znaczenia terminu „wykładnia autentyczna”

⁴⁰ Tamże, 34.

⁴¹ Łopatka 2000, 208; Wronkowska, Ziemiński 2001, 160.

⁴² Nowacki, Tobor 2012, 203.

⁴³ Jabłońska-Bonca 1996, 155 i nast.; Wronkowska, Ziemiński 2001, 161.

⁴⁴ Korybski, Leszczyński, Pieniążek 2007, 167; Morawski 2010, 35.

⁴⁵ Chauvin, Stawecki, Winczorek 2017, 241.

⁴⁶ Piekarczyk, Tkacz 2023, 47–48.

i terminu „wykładnia legalna”. Są to więc niczym w istocie niewsparte opinie, które autorzy ci uważają za utrwalone w kulturze prawnej. W praktyce prawniczej niewątpliwie może dojść do kolizji w zakresie ich pojmowania. W takiej sytuacji decydują przepisy prawne przyznające sądom lub innym organom państwa kompetencję do dokonywania wiążącej interpretacji przepisów określonego aktu normatywnego czy określonych aktów normatywnych (wykładnia legalna delegowana). W aktualnie obowiązującym prawie jedne przepisy przewidują uprawnienia powiązane z dokonywaniem wykładni przez podmiot, który przepis ustanowił, a inne przypisują podmiotowi wskazane uprawnienia niezależnie od tego. Uprawnienia łączące się z wiążącą mocą wykładni dokonywanej przez określone podmioty przypisywane są niezależnie od charakteru sprawy, w której podejmowane są decyzje interpretacyjne (wiążąca wykładnia operatywna), albo w związku z przedmiotem sprawy (np. interpretacje podatkowe ministra finansów, wykładnia autentyczna przepisów miejskich planów zagospodarowania przestrzennego czy wyjaśnianie treści układów zbiorowych pracy).

Podobnie jak w przypadku wykładni autentycznej wykładnia legalna wedle obecnie obowiązującego prawa byłaby możliwa tylko w przypadkach, gdy określony organ państwa otrzyma upoważnienie do dokonania wiążącej interpretacji przepisów jedynie określonego aktu normatywnego czy określonych aktów normatywnych (wykładnia legalna delegowana). W aktualnie obowiązującym prawie⁴⁷ przykładem takiej regulacji jest art. 14a ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa⁴⁸, według którego (§ 1) minister właściwy do spraw finansów publicznych dąży do zapewnienia jednolitego stosowania przepisów prawa podatkowego przez organy podatkowe, w szczególności dokonując ich interpretacji, z urzędu lub na wniosek (interpretacje ogólne) lub wydając z urzędu ogólne wyjaśnienia przepisów prawa podatkowego dotyczące stosowania tych przepisów (objaśnienia podatkowe) – przy uwzględnieniu orzecznictwa sądów, Trybunału Konstytucyjnego lub Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Interpretacje, o których mowa, są zamieszczane w Biuletynie Informacji Publicznej. Zgodnie z Ordynacją podatkową skutek, jaki wywołują, polega m.in. na tym, że zastosowanie się do interpretacji indywidualnej przed jej zmianą, stwierdzeniem jej wygaśnięcia lub przed doręczeniem organowi podatkowemu odpisu prawomocnego orzeczenia sądu administracyjnego uchylającego interpretację indywidualną nie może szkodzić wnioskodawcy, jak również w przypadku nieuwzględnienia jej w rozstrzygnięciu sprawy podatkowej (art. 14k ust. 1–3).

Wykładnia operatywna w prawie świeckim jest to wykładnia dokonywana przez organy stosujące prawo (sądy, organy administracyjne, samorządowe i inne organy władzy publicznej oraz podmioty, którym przekazano w powszechnie obowiązujących przepisach kompetencje w tym zakresie) w sprawach objętych kompetencją takiego organu. Wykładnia ta dokonywana jest więc przez organy rozstrzygające w określonych sytuacjach, przez organy odwoławcze, a także przez Sąd Najwyższy (SN). Wykładnia operatywna naturalnie wiąże organy dokonujące tej wykładni i podmioty, wobec których dany organ może podejmować wiążące decyzje.

⁴⁷ Prawo dokonywania powszechnie obowiązującej wykładni przysługiwało Radzie Państwa w latach 1952–1989 i Trybunałowi Konstytucyjnemu w latach 1989–1997. Poczynając od wejścia w życie Konstytucji RP prawo takie żadnemu organowi w Polsce już nie przysługuje.

⁴⁸ Dz. U. z 2023 r. poz. 2383.

Jeżeli Sąd Najwyższy, rozpoznając kasację lub inny środek odwoławczy, poweźmie poważne wątpliwości co do wykładni przepisów prawa będących podstawą wydanego rozstrzygnięcia, może odroczyć rozpoznanie sprawy i przedstawić zagadnienie prawne do rozstrzygnięcia składowi 7 sędziów tego sądu (art. 82 ust. 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym)⁴⁹.

Sąd Najwyższy na wniosek podejmuje także uchwały mające na celu wyjaśnienie przepisów prawnych, jeżeli w orzecznictwie sądów powszechnych, sądów wojskowych lub Sądu Najwyższego ujawnią się rozbieżności w wykładni przepisów prawa będących podstawą ich orzekania. Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego lub Prezes Sądu Najwyższego może, w celu zapewnienia jednolitości orzecznictwa, przedstawić wniosek o rozstrzygnięcie zagadnienia prawnego Sądowi Najwyższemu w składzie 7 sędziów lub innym odpowiednim składzie (art. 83 ust. 1 u.S.N.).

Zgodnie z art. 87 u.S.N. uchwały pełnego składu Sądu Najwyższego, składu połączonych izb oraz składu całej izby, z chwilą ich podjęcia, uzyskują moc zasad prawnych. Skład 7 sędziów może postanowić o nadaniu uchwale mocy zasady prawnej (art. 87 § 1 u.S.N.). Uchwały, które uzyskały moc zasad prawnych, są publikowane wraz z uzasadnieniem w Biuletynie Informacji Publicznej na stronie podmiotowej Sądu Najwyższego (art. 87 § 2 u.S.N.). Uchwały te wiążą wszystkie składy Sądu Najwyższego (art. 88 u.S.N.), jednak inne sądy nie są tą wykładnią związane. W praktyce jednak wielkie prawdopodobieństwo uznania zasadności dokonanej wykładni także w innych podobnych przypadkach przesądza o jej faktycznej roli.

W wykładni prawa świeckiego ważną rolę pełnią także orzeczenia Naczelnego Sądu Administracyjnego (NSA). Z mocy art. 153 ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi⁵⁰ ocena prawna i wskazania co do dalszego postępowania wyrażone w orzeczeniu sądu wiążą w sprawie organy, których działanie, bezczynność lub przewlekłe prowadzenie postępowania było przedmiotem zaskarżenia, a także sądy, chyba że przepisy prawa uległy zmianie. Oczywiście ustawa, konstruując związanie oceną prawną orzeczenia, tworzy pewną szczególną sytuację. Wskazany art. 153 u.p.p.s.a. to przepis ustawowy, a wobec tego sędzia jest mu podległy (działa na podstawie i w granicach prawa – art. 7 Konstytucji RP), orzeczenie NSA tworzy zaś w pewnym sensie prawo. Jeżeli jednak skutki w postaci oceny prawnej zawartej w orzeczeniu sądowym pozostają w zgodzie z ustawami, nie powinno się dostrzegać żadnej kolizji pomiędzy obowiązkiem płynącym z art. 30 u.p.p.s.a. a Konstytucją RP.

Wydaje się, że tak daleko idąca rozbieżność poglądów w nauce prawa dotyczących wykładni autentycznej i legalnej ogranicza sens używania tych terminów, chyba że chodzić będzie o dydaktykę – gdzie ich wykorzystywanie może być pouczające, także w zakresie skutków rozbieżności w pojmowaniu wykładni autentycznej i legalnej w nauce i w praktyce prawa. Właśnie rozbieżności w pojmowaniu wykładni autentycznej i legalnej mogą mieć skutek w postaci braku możliwości uważania wykładni autentycznej za wiążącą. W ten sposób tylko wykładnia, dla której dokonywania w sposób wiążący istnieje upoważnienie prawne, będzie mieć taki charakter. Taka wykładnia jest jednak już tylko

⁴⁹ Dz. U. z 2023 r. poz. 1093 z późn. zm., dalej: u.S.N.

⁵⁰ Dz. U. z 2023 r. poz. 1634 z późn. zm., dalej: u.p.p.s.a.

wykładnią legalną. Wykładnia autentyczna staje się z kolei elementem typologii, w której już nie chodzi o moc wiążącą wykładni dokonywanej przez podmiot, który ją sformułował, ale o rodzaj wskazówki, że podmiot ten może mieć rację do co tego, jaki jest sens przepisu ustanowionego przez ten podmiot. Stąd nie dziwi zdanie autorów omawianego już opracowania, że w ramach wykładni legalnej podział na wykładnię legalną autentyczną oraz wykładnię legalną delegowaną jest zasadny⁵¹.

2. Kanoniczna wykładnia autentyczna, legalna i operatywna

Kanoniści określają pojęcie wykładni autentycznej w tzw. sensie jurydycznym tylko pozornie podobnie do ujęcia świeckiego. Na pierwszy rzut oka w kanonistyce przyjmuje się, że wykładnia autentyczna to wykładnia dokonywana przez podmiot mający w tym zakresie kompetencję. Byłaby to więc wykładnia wiążąca właśnie z tego powodu, ale też dlatego, że określony przepis przypisuje konkretnemu podmiotowi kompetencję niezależnie od tego, czy jest on twórcą aktu normatywnego, czy też nie – wtedy byłaby to wykładnia legalna w świeckim ujęciu. Wykładnia w formie wyroku sądowego albo aktu administracyjnego, czyli wykładnia operatywna w kanonistyce, tak jak w prawie świeckim, wiąże tylko osoby i sprawy, których dotyczy i raczej nie powinna być uważana za wykładnię autentyczną.

Kanoniści częściej niż autorzy świeccy zwracają uwagę na specyficzny charakter kanonicznej wykładni autentycznej⁵². Ich uwagę zwróciło już samo pojęcie wykładni autentycznej. Według *Słownika języka polskiego* przymiotnik „autentyczny” znaczy tyle, co: prawdziwy, zgodny z rzeczywistością, niewątpliwy, względny, zgodny z oryginałem⁵³. Wiąże się to z pochodzeniem tego słowa – z języka greckiego – w którym występuje słowo *autentikos*. Oznaczało ono z jednej strony tego, kto ma władzę, a z drugiej autora, którego decyzji nikt nie mógł się sprzeciwić⁵⁴. Dlatego etymologicznemu znaczeniu pojęcia „autentyczny” kanoniści przypisują wskazany wcześniej sens jurydyczny, w którym określa się wykładnię autentyczną jako wykładnię pochodzącą od tego, kto ma władzę w danej materii i która właśnie dlatego wiąże. Ich zdaniem to właśnie znalazło wyraz w kan. 16 KPK⁵⁵:

§ 1. W sposób autentyczny ustawy interpretuje ustawodawca oraz ten, komu ustawodawca zlecił władzę autentycznego interpretowania.

§ 2. Interpretacja autentyczna, dokonana w formie ustawy, posiada taką samą moc co ustawa i wymaga promulgacji; jeżeli tylko wyjaśnia słowa ustawy same w sobie pewne, wtedy działa wstecz. Gdy ustawę zawęża lub poszerza albo tłumaczy ustawę wątpliwą, nie działa wstecz.

§ 3. Interpretacja zaś dokonana w formie wyroku sądowego lub aktu administracyjnego w poszczególnej sprawie nie ma mocy ustawy i wiąże jedynie osoby oraz dotyczy spraw, dla których została wydana.

⁵¹ Piekarczyk, Tkacz 2023, 51.

⁵² Dzierżon 2007, 191.

⁵³ „Autentyczny”. W: *Słownik języka polskiego* [online], <https://sjp.pwn.pl/szukaj/autentyczny.html> [dostęp: 18.04.2024].

⁵⁴ Dzierżon 2007, 191–192.

⁵⁵ Castillo Lara 1988, 267.

Punktem wyjścia dla wszelkich rozważań na temat wykładni autentycznej w prawie kanonicznym jest przedstawione uregulowanie. Przenosi to rozważania na ten temat na inną płaszczyznę, nie tylko doktrynalną, jak w ujęciu świeckim, ale i na płaszczyznę normatywną.

Przeciwstawienie przez kanonistów wiążącej wykładni autentycznej (kan. 16 § 1 i 2 KPK) wykładni o ograniczonej mocy wiążącej (kan. 16 § 3 KPK) prowadzi, jak już wiadomo, do tego, że wykładni autentycznej odpowiada wykładnia legalna i wykładnia operatywna w prawie świeckim – obie regulowane w aktach normatywnych przyznających kompetencje do dokonywania takiego rodzaju wykładni⁵⁶. W tym zakresie występuje spór między badaczami prawa kanonicznego. W oparciu o kan. 16 KPK zwykle rozróżniają oni interpretację autentyczną i sądową⁵⁷. Z kolei zdaniem W. Wójcika⁵⁸ kan. 16 § 3 KPK także mówi o interpretacji autentycznej. Zdaniem tego autora „[...]” § 2 kan. 16 podaje *interpretatio authentica per modum legis*, a § 3 tegoż kanonu zawiera drugą alternatywę: *per modum sententiae iudicialis aut actus administrativi*”⁵⁹. Różnica między tymi dwoma typami wykładni prawa *per modum* polega na tym, że w pierwszym przypadku chodzi o interpretację ustawy (aktu normatywnego), a w drugim o wykładnię, jakiej dokonuje władza sądowa czy administracyjna, rozstrzygając bezpośrednio jakąś sprawę. Taka interpretacja zawiera się w tekście decyzji. Skoro jednak wyrok sądowy czy akt administracyjny pochodzi od władzy publicznej, to można przyjąć, że dla osób będących stronami i dla rzeczy, do których się odnosi, jest interpretacją autentyczną⁶⁰ (w ujęciu świeckim w pierwszym przypadku może chodzić o wykładnię legalną lub autentyczną, a w drugim o wykładnię operatywną).

Jak widać, kan. 16 § 1 KPK pozwala na rozróżnienie wykładni autentycznej dokonywanej w formie ustawy (i mającej tę samą moc co ustawa) i prywatnej, będącej tylko naświetleniem treści ustawy. Autentycznie ustawę może interpretować tylko ustawodawca i ta osoba, której przekazano to uprawnienie. Delegacja taka może być jednorazowa albo dokonana na stałe. Władzę interpretowania może przekazać tylko ustawodawca najwyższy (kan. 135 § 2 KPK). W kanonicznym porządku prawnym ustawodawcą najwyższym jest papież (kan. 331 KPK), a także Kolegium Biskupów w łączności z papieżem (kan. 336 KPK)⁶¹. Papież może interpretować sam lub przez delegatów wszystkie ustawy powszechne i partykularne. Biskup czy ordynariusz zakonny może to czynić tylko osobiście i jedynie w odniesieniu do ustaw będących w zakresie jego władzy legislacyjnej. Poza opisanym zakresem wszystkie inne interpretacje są prywatne⁶². Należy jeszcze odnotować, że w doktrynie prawa kanonicznego powstały wątpliwości co do tego, czy ustawodawca najwyższy może interpretować ustawy prawodawców niższego stopnia jurysdykcyjnego. Pierwsze z dwóch stanowisk w tym zakresie zakłada, że ustawodawca najwyższy może uchylić lub też zmienić ustawę wydaną przez ustawodawcę niższego, nie

⁵⁶ Zob. np. Wójcik 1987, 98.

⁵⁷ Majer (red.) 2023, 64.

⁵⁸ Wójcik 1987, 99.

⁵⁹ Tamże.

⁶⁰ Tamże.

⁶¹ García Martín 1999, 108.

⁶² Wójcik 1987, 98.

może jednak dokonać interpretacji autentycznej tego aktu prawnego⁶³. Według drugiego, dominującego, stanowiska ustawodawca najwyższy może autentycznie interpretować ustawę wydaną przez ustawodawcę mu podległego; do podjęcia takiej ingerencji wystarczy, aby „[...] urząd ten posiadał kompetencję co do recepcji oraz troski o ustawodawstwo niższego stopnia jurysdykcyjnego”⁶⁴.

Zdaniem G. Dzierżona w ten sposób kanoniczny model wykładni autentycznej zakłada, że będzie ona zawsze pochodzić od prawodawcy, który jako podmiot tworzący prawo zawsze będzie „autorem” i co za tym idzie – także „twórcą prawa”. Treść kan. 16 § 1 zdanie drugie KPK, z którego wynika, że w sposób autentyczny ustawy interpretuje także ten, komu ustawodawca zlecił władzę autentycznego interpretowania, nic tu nie zmienia. W prawie kanonicznym władza interpretowania zawsze pochodzi od ustawodawcy najwyższego, ponieważ jest realizowana w jego imieniu i na jego rzecz⁶⁵. Właśnie ta okoliczność umiejscawia kanoniczne pojęcie wykładni autentycznej w innej kategorii, niż ma to miejsce w nauce świeckiej i to nie tylko polskiej⁶⁶. W prawie świeckim delegowanie kompetencji dotyczy tylko wydawania aktów normatywnych – rozporządzeń na podstawie ustaw i nie może być przekazywane dalej (subdelegacja)⁶⁷. Regulacja ta nie dotyczy wykładni prawa. Pojęcie delegacji do wykładni ściśle określonych przepisów⁶⁸ występuje tylko w doktrynie prawniczej i nie jest to delegacja do wydawania aktów normatywnych. Sytuacja w prawie świeckim byłaby analogiczna jak w prawie kanonicznym, gdyby w konstytucji, takiej jak Konstytucja RP, znalazł się przepis o treści analogicznej do kan. 16 KPK.

W kan. 16 § 2 KPK wskazano najpierw na autentyczną interpretację *per modum legis* dokonywaną w formie ustawy i mającą tę samą moc co ustawa. Dlatego taka interpretacja powinna być promulgowana (ogłoszona), tak jak ogłasza się ustawy. Interpretacja dokonana nawet przez samego ustawodawcę, ale taka, której odpowiednio nie ogłoszono, ma charakter wykładni prywatnej⁶⁹.

Druga część kan. 16 § 2 KPK podaje dwa typy wykładni autentycznej. Pierwsza wyjaśnia tylko słowa ustawy i wtedy działa wstecz, druga „tworzy” nową ustawę, zacieśniając lub rozszerzając dotychczasową lub wyjaśniając wątpliwą i wtedy nie działa wstecz (interpretacje konstytutywne, eksplikatywne, restryktywne, ekstensywne, czyli te, które w praktyce wprowadzają nową ustawę i dlatego nie mają charakteru retroaktywnego)⁷⁰. Retroaktywność interpretacji zależy więc od natury ustawy. Jeśli jest ona pewna, „tworzenie” nowej ustawy jest zbędne; idzie przecież jedynie o usunięcie prawdopodobnej ignorancji czy błędu w zrozumieniu sensu ustawy. Jeśli sens ustawy zmienia się w interpretacji – przez podanie wykładni rozszerzającej, ścieśniającej albo przez usunięcie wątpliwości

⁶³ Aymans, Eichmann, Mörsdorf 1991, 180.

⁶⁴ Dzierżon 2007, 194; zob. też Otaduy 1996, 353.

⁶⁵ Jako przykład można tu wskazać działania jakiejś osoby czy zespołu osób tworzących organ państwa. Działanie takiej osoby czy zespołu osób jest działaniem państwa, chociaż praktycznie działają osoby fizyczne. Podobnie – działanie organu państwa jest działaniem państwa. Tak jest też w sytuacji pełnomocnika, którego działanie – właśnie w imieniu i na rzecz innego podmiotu – jest działaniem tego podmiotu (mocodawcy).

⁶⁶ Zob. Endicott 2020.

⁶⁷ Art. 92 Konstytucji RP.

⁶⁸ Zob. pkt 2 *in fine* tego opracowania.

⁶⁹ Wójcik 1987, 98.

⁷⁰ Kaczor 2014, 181.

obiektywnej (czy prawo jest ważne, czy też nieistniejące) – wtedy powstaje nowe prawo⁷¹. W nauce świeckiej także występuje wykładnia rozszerzająca i zwężająca, wyjaśnianie wątpliwości obiektywnej jawi się natomiast jako problem walidacyjny. W prawie świeckim nie ma interpretacji retroaktywnych, chociaż w świeckiej praktyce prawniczej niektóre orzeczenia sądowe mogą mieć takie skutki.

Podsumowując, już w wymiarze pojęciowym prawo kanoniczne i nauka prawa kanonicznego kreują zupełnie inną, nieznaną prawu świeckiemu postać wykładni, nazywanej wykładnią autentyczną.

3. Instytucjonalizacja wykładni autentycznej. *Recognitio*. Promulgacja

W prawie kanonicznym nie tylko wprowadzono regulację odnoszącą się do wykładni prawa, w tym do wykładni autentycznej, ale w „system instytucjonalny”⁷² ujęto też interpretację prawa kanonicznego. Bullą Benedykta XV *Providentissima Mater Ecclesia* z dnia 27 maja 1917 r.⁷³ została powołana Papieska Komisja Kardynałów do autentycznego tłumaczenia kanonów. Zadaniem Komisji miało być rozwiązywanie wątpliwości prawnych wynikających z promulgowanego wówczas Kodeksu Prawa Kanonicznego⁷⁴, przedkładanych przez ordynariuszy miejsca i wyższych przełożonych zakonnych. Przy promulgacji nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego z dnia 25 stycznia 1983 r. na mocy konstytucji apostolskiej *Sacrae disciplinae leges*⁷⁵ Jan Paweł II uwzględnił potrzebę rozstrzygania wątpliwości mogących powstać co do przepisów promulgowanego aktu. Stąd, zgodnie z *motu proprio Recognitio Iuris Canonici Codice* z dnia 2 stycznia 1984 r.⁷⁶, powołano Papieską Komisję ds. Autentycznej Interpretacji Kodeksu Prawa Kanonicznego, która w konstytucji apostolskiej *Pastor bonus* z 28 czerwca 1988 r.⁷⁷ otrzymała nazwę: Papieska Rada ds. Interpretacji Tekstów Prawnych. Rada zachowała dotychczasowe kompetencje i otrzymała nowe. Aktualna nazwa: Dykasteria do spraw Tekstów Prawnych⁷⁸ potwierdza status tego ciała, umieszczając je wśród rad z nowej grupy dykasterii (*Pontificia Consilia*) w Kurii Rzymskiej. Przede wszystkim Rada miała wspierać inne dykasterie, dbając o to, by wydawane przez te ostatnie dekrety wykonawcze oraz instrukcje były zgodne z prawem kanonicznym. Miała też badać zgodność z prawem kanonicznym dekretów generalnych (ogólnych) wydawanych przez Konferencje Biskupów.

⁷¹ Wójcik 1987, 99.

⁷² Kaczor 2014, 177.

⁷³ Benedykt XV. 1917. „Bulla *Providentissima Mater Ecclesia*” [27.05.1917], https://www.documentacatholicaomnia.eu/04/z/1917-05-17__SS_Benedictus_XV__Bulla_Providentissima_Mater__IT.doc.html [dostęp: 17.04.2024].

⁷⁴ „Codex Iuris Canonici, Pii X Pontificis Maximi iussu digestus, Benedicti Papae XV, auctoritate promulgatus” [27.05.1917]. 1917. *Acta Apostolicae Sedis* 9(cz. 2): 11–521.

⁷⁵ Jan Paweł II. 1983. „Konstytucja apostolska *Sacrae disciplinae leges*” [25.01.1983]. *Acta Apostolicae Sedis* 75(cz. 2): VII–XIV.

⁷⁶ Jan Paweł II. 1984. „*Motu proprio Recognitio Iuris Canonici Codice*” [2.01.1984], https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/la/motu_proprio/documents/hf_jp-ii-motu-proprio_02011984_pontificia-commissione.html [dostęp: 18.04.2024].

⁷⁷ Jan Paweł II. 1988. „Konstytucja apostolska *Pastor bonus*” [28.06.1988]. *Acta Apostolicae Sedis* 80: 841–930.

⁷⁸ Franciszek. 2022. „Konstytucja apostolska *Praedicate Evangelium* o Kurii Rzymskiej i jej służbie Kościołowi w świecie” [19.03.2022], art. 175–182, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_constitutions/documents/20220319-constituzione-ap-praedicate-evangelium.html [dostęp: 16.04.2024].

Rada miała odpowiadać na pytania prawne, a jej odpowiedzi – pod warunkiem zaakceptowania ich przez papieża – miały mieć charakter wiążący⁷⁹. Prawo zgłaszania pytań uzyskali ordynariusze oraz wyżsi przełożeni zakonnici. Wierni nie uzyskali takich możliwości. Bliższą charakterystykę kompetencji Komisji, Rady, a aktualnie Dykasterii do spraw Tekstów Prawnych bliżej określa treść art. 154 konstytucji apostolskiej *Pastor bonus*: „Consilii munus in legibus Ecclesiae interpretandis praesertim constitit” oraz „Consilio competit Ecclesiae legum universalium interpretationem authenticam pontificia auctoritate firmatum proferre, auditis in rebus maioris momenti Dicasteriis, ad quae res ratione materiae pertinet”.

Interpretując tekst konstytucji apostolskiej *Pastor bonus* (fragment: „Ecclesiae legum universalium”), można przyjąć, że kompetencje autentycznej interpretacji objęły wszelkie ustawy kościelne obowiązujące w Kościele Łacińskim (w tym Kodeks Prawa Kanonicznego) i Kościołach Wschodnich (w tym Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich)⁸⁰, ustawy szczególne czy specjalne (obecne bądź przyszłe) o charakterze uniwersalnym⁸¹, nawet jeśli dotyczyłyby jedynie określonej kwestii (jak np. konstytucja apostolska *Universi Dominici gregis*⁸², dotycząca wyboru papieża, czy sama *Pastor bonus*), powszechne ustawy dyscyplinarne, które nie są objęte Kodeksem Prawa Kanonicznego, czy też Kodeksem Kanonów Kościołów Wschodnich, ani nie są przez nie *ex integro ordinatur* (ujęte w całość) i które dlatego nie uległy abrogacji (derogacji, uchyleniu) wraz z ogłoszeniem wskazanych kodeksów⁸³.

Interpretacja Dykasterii powinna być zatwierdzona przez papieża (*pontificia auctoritate firmatum proferre*). Zatwierdzenie obecnie zaznacza się w *responsa* przy użyciu formuły: „Summus Pontifex [...] in Audientia [...] infrascripto Praesidi imperita, de supradicta decisione certior factus eam confirmavit et promullagi iussit”. Jak widać, regulację wykładni kanonicznej w Kodeksie Prawa Kanonicznego oparto na założeniu, że władzę interpretowania autentycznego przekazać może tylko ustawodawca najwyższy – twórca ustaw. Stojący niżej w hierarchii kościelnej, poza wypadkami wyraźnie podanymi przez prawo, nie mają do tego prawa. Tylko papież może interpretować ustawy powszechne i partykularne. Interpretacja podmiotów delegowanych do jej realizacji pozostaje interpretacją ustawodawcy najwyższego. Biskup czy ordynariusz zakonny interpretuje ustawy będące w zasięgu jego władzy legislacyjnej tylko osobiście⁸⁴. Stąd „[...] interpretacja dokonana nawet przez samego ustawodawcę, ale nie promulgowana przez niego, ma charakter tylko prywatnej [a więc niewiążącej – R.P.] wykładni”⁸⁵.

Dykasteria do spraw Tekstów Prawnych ma pełne kompetencje do dokonywania wykładni prawa przy użyciu wszelakich narzędzi o charakterze merytorycznym. W ujęciu

⁷⁹ Wojcik 1987, 106–108.

⁸⁰ „Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus” [18.10.1990]. 1990. *Acta Apostolicae Sedis* 82: 1045–1364, dalej: KKKW.

⁸¹ Zob. Kaczor 2014, 181.

⁸² Jan Paweł II. 1996. „Konstytucja apostolska *Universi Dominici gregis*” [22.02.1996], https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/la/apost_constitutions/documents/hf_jp-ii_apc_22021996_universi-dominici-gregis.html [dostęp: 18.04.2024].

⁸³ Kaczor 2013, 136; Kaczor 2014, 181.

⁸⁴ Wójcik 1987, 98.

⁸⁵ Tamże.

świeckim chodzi o wykładnię językową (w tym literalną), systematyczną, systemową, funkcjonalną (celowościową, teleologiczną), rozszerzającą, zwężającą, historyczną, prawnoporównawczą, z tym, że w przypadku interpretacji konstytutywnych, eksplikatywnych, restryktywnych czy ekstensywnych – czyli tych, które w praktyce wprowadzają nową ustawę i dlatego nie mają charakteru retroaktywnego – prosi się papieża o specyficzną aprobatę⁸⁶.

Dykasteria nie ma prawa dokonywania wykładni uzupełniającej – *potestas supplendi legem*. Oznacza to, że luki prawne (*lacunae iuris*) powinny być usuwane przez ustanowienie prawa albo przez władzę sądową lub administracyjną – w drodze odwołania się do źródeł prawa uzupełniającego, przewidzianego w Kodeksie Prawa Kanonicznego (kan. 19 KPK, kan. 1501 KKKW)⁸⁷.

Interpretacje Dykasterii powinny być promulgowane. Z jednej strony warunek promulgacji związany jest z tym, że ustawa zawsze wymaga promulgacji, stąd także jej interpretacja (kan. 7 KPK, kan. 1488 § 2 KKKW). Z drugiej strony promulgacja jest w tym przypadku wymagana także z uwagi na obowiązek promulgacji interpretacji deklaratywnych (kan. 16 § 2 KPK, kan. 1498 § 2 KKKW).

Prawo kanoniczne zna specyficzną instytucję – *recognitio*, której wprowadzenie konsekwentnie potwierdza rolę ustawodawcy najwyższego jako podmiotu, od którego prawo pochodzi. W sensie prawnym (prawa kanonicznego) jest to akt władzy najwyższej, który autoryzuje ogłoszenie ustawy lub dekretu generalnego wydanego przez władzę niższego stopnia.

Recognitio non est tantum formalitas quaedam, sed actus potestatis regiminis, absolute necessarius (eo deficiente actus inferioris nullius valoris est) et quo imponi possunt modificationes, etiam substantiales in lege vel decreto ad recognitionem praesentato⁸⁸.

Recognitio (uznanie), a właściwie rewizję dekretów ogólnych (generalnych) konferencji biskupów, realizuje Dykasteria do spraw Tekstów Prawnych. Niektórzy kanoniści rozważają *recognitio* realizowane przez Dykasterię w kontekście potencjalnego ograniczenia władzy i autonomii konferencji biskupów⁸⁹. Część z nich jednak uważa, że i tak władza oraz autonomia konferencji biskupów jest ograniczona pojęciowo⁹⁰.

Kanoniczne ujęcie instytucjonalne, uwzględniające istnienie Dykasterii do spraw Tekstów Prawnych, sprawia, że wykładnia autentyczna w kanonistyce pełni zupełnie inną rolę niż tak samo nazywana wykładnia w nauce świeckiej.

⁸⁶ Kaczor 2013, 137; Kaczor 2014, 181–182.

⁸⁷ Kaczor 2013, 136–138; Kaczor 2014, 182.

⁸⁸ Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo. 1983. „Relatio complectens synthesis animadversionum”. *Communicationes* 15: 173; Kaczor 2014, 183.

⁸⁹ De Diego Lora 1984, 527–570.

⁹⁰ Urrutia 1985, 609–616.

Podsumowanie

W świeckiej doktrynie prawniczej uważa się⁹¹, że wykładnia autentyczna jest dokonywana przez podmiot, który dany przepis ustanowił. Rozbieżność poglądów w nauce prawa świeckiego dotyczących wykładni autentycznej i legalnej sprawia, że sens używania tych terminów jest ograniczony. Wyjątkiem może być ich wykorzystywanie w nauczaniu prawa m.in. w celu objaśniania skutków rozbieżności pojmowania wykładni autentycznej i legalnej w nauce i w praktyce prawa. W nauce świeckiej i prawie świeckim praktycznie tylko wykładnia, dla której dokonywania w sposób wiążący istnieje upoważnienie prawne, będzie mieć taki charakter. Taka wykładnia jest jednak już tylko wykładnią legalną. Wykładnia autentyczna staje się z kolei elementem typologii, w której już nie chodzi o moc wiążącą wykładni dokonywanej przez podmiot, który ją sformułował, ale o rodzaj wskazówki, że podmiot ten może mieć rację co do tego, jaki jest sens przepisu ustanowionego przez ten podmiot.

W prawie kanonicznym natomiast ukształtowano instytucjonalny model wykładni prawa, w tym model wykładni autentycznej, która w kanonistyce obejmuje także ten rodzaj wykładni, który w prawie świeckim nazywany jest wykładnią legalną. Wykładnia autentyczna w ujęciu kanonicznym służy zapewnieniu bezpieczeństwa prawnego w działalności hierarchii kościelnej. Niemniej ważne jest jednak dla kanonistów zapewnienie wiernym bezpieczeństwa prawnego. Nie powinni wszak mieć oni do czynienia z chaosem interpretacyjnym, mając prawo do uczestniczenia w kulturze prawnej wykluczającej taki chaos. Wykładnia autentyczna wiąże się z tezą o jej obowiązującym charakterze i dlatego tak trafnie została wybrana jako instrument zapewnienia bezpieczeństwa prawnego.

Kanoniczny model wykładni autentycznej zakłada, że zawsze będzie ona pochodzić od prawodawcy, który jako podmiot tworzący prawo zawsze będzie autorem i – co za tym idzie – formalnie także twórcą prawa⁹². Tworzy to model nieznaný prawu świeckiemu. Wprawdzie dokonywanie wykładni autentycznej zostało powierzone, co do zasady, Dykasterii do spraw Tekstów Prawnych, to jednak równocześnie wprowadzono uregulowanie zapewniające legitymizację aktów wykładni autentycznej dokonywanych przez tę Dykasterię. Chodzi tu o instytucję akceptacji każdego aktu wykładni autentycznej. W praktyce taka akceptacja zaznaczana jest użyciem określonej formuły, nawet wtedy, gdy faktycznie nie poproszono o zatwierdzenie. Niezależnie od tego, jaki podmiot dokonuje aktu wykładni autentycznej w określonym przypadku, akt taki pozostaje aktem prawodawcy najwyższego.

Niezwykłą ze świeckiego punktu widzenia cechą instytucji kanonicznej wykładni autentycznej jest wsparcie treści pojęcia tej wykładni (wynikającego z kan. 16 KPK) instytucjonalną gwarancją stosowania takiej wykładni i zapewnienia jej mocy wiążącej. Nastąpiło to właśnie przez powołanie Dykasterii do spraw Tekstów Prawnych. To właśnie istnienie i działalność tej instytucji zapewniają obecność tego pojęcia w praktyce kanonicznej, gwarantując bezpieczeństwo prawne w kanonicznym porządku prawnym. Gdyby takiej instytucji (jednostki organizacyjnej) nie powołano, zapewne pojęcie wykładni autentycznej podzieliłoby los świeckiej wykładni autentycznej i legalnej – pojęcia te

⁹¹ Zob. pkt 2 tego opracowania.

⁹² Szerzej zob. pkt 3 tego opracowania.

straciłyby swój sens i dlatego stałyby się bezużyteczne. Znaczy to, że uregulowanie przewidujące obowiązywanie aktu interpretacyjnego jest niepełne, jeśli nie powołuje instytucji (jednostki organizacyjnej) wyposażonej w kompetencje zapewnienia mocy i stosowania takiej interpretacji.

Rozważając możliwość uwzględnienia walorów wykładni autentycznej w ujęciu kanonicznym w celu aplikacji tej koncepcji wykładni autentycznej w prawie świeckim, można zaproponować wzięcie pod uwagę osiągnięć kanonicznych w ukształtowaniu instytucji wykładni autentycznej i legalnej w prawie świeckim.

Istotą kanonicznej wykładni autentycznej jest dokonywanie jej przez prawodawcę i to prawodawcę faktycznego, a nie w drodze odwołania się do założeń dotyczących racjonalności prawodawcy⁹³, jak to przynajmniej częściowo czynią przedstawiciele świeckiej doktryny prawnej konstruujący pojęcie wykładni autentycznej, legalnej i operatywnej w sposób wcześniej opisany w tym opracowaniu. Koncepcja racjonalnego prawodawcy pozwala na odwoływanie się do prawodawcy, który nie jest prawodawcą faktycznym⁹⁴, chociaż w tzw. ujęciu poznańskim uczyniono wiele, by ta różnica była jak najmniejsza⁹⁵. Do takiego prawodawcy odwołuje się też sama nazwa „wykładnia autentyczna”. Jeśli wykładnia ma pochodzić od prawodawcy faktycznego lub praktycznie faktycznego, to powinna to być jednocześnie wykładnia wiążąca. W ten sposób znika potrzeba wyróżnienia wykładni autentycznej i wykładni legalnej jako wykładni innego rodzaju. Po prostu wykładnią wiążącą jest tylko wykładnia pochodząca od prawodawcy – podmiotu, który prawo stworzył.

W polskim porządku prawnym takim prawodawcą praktycznie jest Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. W innych porządkach prawnych może chodzić o Parlament, względnie o tę izbę parlamentu, w której powstaje prawo albo o inny organ prawodawczy w danym porządku prawnym. Skoro Sejm może uchylać ustawy, to może też uchylać uchwały interpretacyjne, które u źródła rozwiewają wątpliwości co do treści prawa. W takim przypadku zniknie załazek chaosu, jaki wpisany jest w taki porządek prawny, w którym podmioty inne niż prawodawca będą ustalać ostatecznie sens prawa. Oczywiście takie uchwały wymagałyby promulgacji, tak jak akty interpretowane. Analogicznie rzecz ujmując, nie ma przeszkód do tego, by inne podmioty wydające akty normatywne, w szczególności akty normatywne powszechnie obowiązujące, były umocowane do dokonywania wiążącej wykładni tych aktów. Co więcej, uwzględniając w dalszym ciągu osiągnięcia kanonicznego porządku prawnego, można założyć, że te interpretacje wymagałyby zatwierdzenia przez prawodawcę, co pozwoliłoby uznać, że jest to interpretacja prawodawcy. Także ogłoszenie interpretacji byłoby wymagane w takiej samej postaci, w jakiej ogłoszony był akt interpretowany. Wydaje się, że rozszerzenie obowiązków Parlamentu w proponowanym zakresie nie zwiększa zbytnio zakresu jego obowiązków i zbytnio

⁹³ Bator 2020; Nowak 1968; Nowak 1969; Nowak 1973.

⁹⁴ W nauce świeckiej nie kwestionuje się tego, że prawodawcą faktycznym (realnym) to legislator – ten, kto przygotowuje tekst. Świecka teoria prawa nie zna jednak pojęcia prawodawcy doktrynalnego, rozumianego jako podmiot, który ma umocowanie prawne (np. w postaci urzędu kościelnego) do stanowienia prawa, ale zna pojęcie prawodawcy doktrynalnego, którym jest prawodawca racjonalny konstruowany w oparciu o założenia dotyczące racjonalności prawodawcy przez przedstawicieli doktryny prawniczej (Bator 2020). Co więcej w kanonistyce podziela się ten pogląd (Kroczyński 2017, 96).

⁹⁵ Bator 2020, 24–27.

nie utrudni mu pracy. Oczywiście decyzja Parlamentu powinna zapadać po zbadaniu aspektów prawnych rozpatrywanego zagadnienia. Nawet w aktualnym stanie prawnym uwzględnienie tej okoliczności nie byłoby szczególnie kłopotliwe. Tak jak w komisjach sejmowych (parlamentarnych) odbywa się opracowanie projektu aktu normatywnego, tak samo mogłoby to dotyczyć projektów interpretacji. Komisja sejmowa (parlamentarna) może przecież oprzeć się na opiniach ekspertów. Być może tylko należałoby wziąć pod uwagę skłonność takich ekspertów do formułowania poglądów uwarunkowanych ich poglądami politycznymi lub innymi względami. Kluczową okolicznością mógłby więc być sposób wyłaniania tych ekspertów. Trybunał Konstytucyjny albo inny podmiot umocowany do badania zgodności aktów prawnych z Konstytucją RP uzyskałby kompetencję do badania zgodności z prawem także interpretacji aktów normatywnych. Należałoby jednak rozważyć wprowadzenie ograniczeń w zakresie kierowania spraw do takiego organu z uwagi na formułowanie interpretacji przez faktycznego prawodawcę. Organ kierujący powinien być wolny od wpływów politycznych – w aktualnym polskim porządku prawnym mogłoby to być np. Rzecznik Praw Obywatelskich. Organ taki nie powinien być jednak wybierany przez gremia uwarunkowane politycznie, a więc inaczej niż dotychczas. Oczywiście ponownie kluczowy okazałby się także sposób wyłaniania członków Trybunału Konstytucyjnego albo organu pełniącego rolę analogiczną. Uwzględniając doświadczenia nauki świeckiej, członkowie takiego podmiotu nie powinni być zaangażowani politycznie. To samo dotyczy wyłaniania członków innych władz, w tym władzy sądowniczej.

Bibliografia

- Aymans, Winfried, Eduard Eichmann, Klaus Mörsdorf. 1991. *Kanonisches Recht*. T. 1. Paderborn–München–Wien–Zürich: F. Schöningh.
- Bator, Andrzej. 2020. „Założenie racjonalnego prawodawcy w polskiej debacie teoretyczno-prawnej. Punkt wyjścia i jego krytyka”. *Przegląd Prawa i Administracji* 120/1: 21–34. <https://doi.org/10.19195/0137-1134.120.2>.
- Castillo Lara, Jose Rosalio. 1988. „De iuris canonici authentica interpretatione in actuositate. Pontificiae Commisionis adimplenda”. *Communicationes* 20: 265–287.
- Chauvin, Tatiana, Tomasz Stawecki, Piotr Winczorek. 2017. *Wstęp do prawoznawstwa*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- De Diego-Lora, Carmelo. 1984. „Las competencias normativas de las Conferencias Episcopales: Primer Decreto General en España”. *Ius Canonicum* 24: 527–570.
- Dzierżon, Ginter. 2007. „Interpretacja autentyczna ustaw kościelnych”. *Seminare* 24: 191–204. <https://doi.org/10.21852/sem.2007.24.16>.
- Endicott, Timothy. 2020. „Authentic Interpretation”. *Ratio Juris* 33/1: 6–23. <https://doi.org/10.1111/raju.12271>.
- Frydman, Sawa. 1936. *Dogmatyka prawa w świetle socjologii. Studium pierwsze: o wykładni ustaw*. Wilno: Księgarnia Kazimierza Rutkiego.
- García Martín, Julio. 1999. *Le norme generali del Codex Iuris Canonici*. Roma: Ediurcla.
- Jabłońska-Bonca, Jolanta. 1996. *Wstęp do nauk prawnych*. Poznań: Przedsiębiorstwo Wydawnicze Ars Boni et Aequi.

- Kaczor, Adam. 2013. „Papieska Rada Tekstów Prawnych i interpretacje autentyczne”. *Kościół i Prawo* 15/2: 133–163.
- Kaczor, Adam. 2014. *Ewolucja interpretacji ustaw kościelnych w Kodeksach z 1917 i 1983 roku*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Kmita, Jerzy, Leszek Nowak. 1968. *Studia nad teoretycznymi podstawami humanistyki*. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- Krukowski, Józef. 2004. *Wstęp do nauki o państwie i prawie*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Korybski, Andrzej, Leszek Leszczyński, Antoni Pieniążek. 2007. *Wstęp do prawoznawstwa*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.
- Kroczek, Piotr. 2005. *Zasada clara non sunt interpretanda w prawie kanonicznym*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Papieskiej Akademii Teologicznej.
- Kroczek, Piotr. 2017. „Regulacja wykładni w CIC 1917 i CIC 1983: *status quo* czy *novum*?” W: *Kodeks Pio-benedyktyński między tradycją a rozwojem*, red. Zbigniew Janczewski, Jan Dohnalik, Igor Kalinowski, 93–114. Warszawa: Wydawnictwo Spes.
- Kustra, Ewa. 1997. *Wstęp do nauk o państwie i prawie*. Toruń: Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa „Dom Organizatora”.
- Leszczyński, Leszek. 2001. *Zagadnienia teorii stosowania prawa. Doktryna i tezy orzecznictwa*. Kraków: Kantor Wydawniczy Zakamycze.
- Leszczyński, Leszek. 2009. „Wykładnia operatywna (podstawowe właściwości)”. *Państwo i Prawo* 64/6: 11–23.
- Łopatka, Adam. 2000. *Prawoznawstwo*. Warszawa–Poznań: Polskie Wydawnictwo Prawnicze Iuris.
- Majer, Piotr (red.). 2023. *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Morawski, Lech. 2010. *Zasady wykładni prawa*. Toruń: Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa „Dom Organizatora”.
- Moś, Urszula. 1987. „Wykładnia prawa i problem empirycznych badań w ujęciu Sawy Frydmana”. *Państwo i Prawo* 9: 75–85.
- Nowacki, Józef, Zygmunt Tobor. 2012. *Wstęp do prawoznawstwa*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Nowak, Leszek. 1968. *Próba metodologicznej charakterystyki prawoznawstwa*. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- Nowak, Leszek. 1969. „Spór o definicje legalne a sposób «pojmowania prawodawcy»”. *Państwo i Prawo* 3: 511–515.
- Nowak, Leszek. 1973. *Interpretacja prawnicza. Studium z metodologii prawoznawstwa*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Otađuy, Javier. 1996. „Comentario al can. 16”. W: Institutio Martin de Azpilcueta Facultad de Derecho Canónico Universidad de Navarra, *Comentario exegético al Código de Derecho Canónico*. T. 3, red. Ángel Marzoa Rodríguez, Jorge Manuel Miras Pouso, Rafael Rodríguez-Ocaña. Pamplona: EUNSA. Ediciones Universidad de Navarra.
- Piekarczyk, Sławomir, Sławomir Tkacz. 2023. *Wykładnia autentyczna w świetle nauki o wykładni prawa*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Piszko, Robert. 2001. „Wykładnia prawa podatkowego”. W: *Zarys systemu prawa podatkowego*, red. Zbigniew Ofiarski, 59–98. Szczecin: Wyższa Szkoła Administracji Publicznej w Szczecinie.
- Piszko, Robert, Maciej Zieliński. 2004. „Świecka a kanoniczna wykładnia prawa”. W: *Księga jubileuszowa z okazji 15-lecia Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego*, red. Zbigniew Ofiarski, 133–163. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.

- Sarkowicz, Ryszard. 1995. *Poziomowa interpretacja tekstu prawnego*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński w Krakowie.
- Seidler, Grzegorz L., Henryk Groszyk, Antoni Pieniążek. 2003. *Wprowadzenie do nauki o państwie i prawie*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.
- Studnicki, Franciszek. 1985. „Wykładnia prawa w jej aspekcie komputacyjnym”. *Studia Filozoficzne* 23: 93–104.
- Urrutia, Francisco Javier. 1985. „Responsa Pontificiae Commissionis Codicis Iuris Canonici authentice interpretando. Annotationes”. *Periodica* 74: 609–628.
- Waśkowski, Eugeniusz. 1936. *Teoria wykładni prawa cywilnego. Metodologia dogmatyki cywilistycznej w zarysie*. Warszawa: Izba Adwokacka w Warszawie.
- Woleński, Jan. 1972. *Logiczne problemy wykładni prawa*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński w Krakowie.
- Wójcik, Walenty. 1987. „Interpretacja ustaw według nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego”. *Prawo Kanoniczne* 30/3–4: 75–116.
- Wronkowska, Sławomira, Zygmunt Ziemiński. 2001. *Zarys teorii prawa*. Poznań: Przedsiębiorstwo Wydawnicze Ars Boni et Aequi.
- Wróblewski, Jerzy. 1959. *Zagadnienia teorii wykładni prawa ludowego*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze.
- Zieliński, Maciej. 1972. *Interpretacja jako proces dekodowania tekstu prawnego*. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- Zieliński, Maciej. 2017. *Wykładnia prawa. Zasady, reguły, wskazówki*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Ziemiński, Zygmunt. 1966. *Logiczne podstawy prawoznawstwa*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze.